

EXPERIMENT LEBENSBORN

EXPERIMENT LEBENSBORN

Zdeňka Římovská¹, Kamil Janiš²**Abstrakt**

Na počátku minulého století se především v Německu rozvinula koncepce rasové politiky podpořená odpovídajícími Norimberskými zákony. Vlivem lidských ztrát na bojištích druhé světové války začaly vznikat tzv. Lebensborny, kde se programově rodily děti čistě árijských rysů. Lebensborny byly téměř po celé Evropě, a to včetně České republiky. Po ukončení války měly děti z Lebensbornu velké psychické a sociální problémy.

Cíl: Cílem článku bylo zpracovat z českých i zahraničních zdrojů informace o experimentu LEBENSBORN.

Metodika: Pro sběr dat byla zvolena analýza dokumentů a dat.

Výsledky a diskuze: Na základě sběru dat a analýzy dokumentů byla shrnuta fakta z Německa, České republiky i dalších zemí.

Závěr: Historická zkušenost „Lebensborn“ a s ní spojené další projekty rasové hygieny, včetně všech válečných zločinů spáchaných nacistickým režimem, jsou varováním všem lidem různé barvy pleti, různého náboženského vyznání, všech dalších odlišností. Kam až může vést nenávisť vůči tomu, kdo je jiný než já. Je také varováním před tím, k jakým účelům věda může být využita a jakou praxí věda a vědecké teorie mohou ospravedlnit.

Klíčová slova

eugenika, Norimberské zákony, H. Himmler, Lebensborn

Abstract

At the beginning of the last century, especially in Germany, the concept of racial policy, supported by the corresponding Nuremberg laws, developed. As a result of human losses on the battlefields of World War II, the so-called Lebensborn began to emerge, where children of purely Aryan lynx were born programmatically. Lebensborn was dotted

¹ Ústav ošetřovatelství, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě

² Ústav pedagogických a psychologických věd, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě

almost all over Europe, including the Czech Republic. After the war, these children had great mental and social problems.

Aim: The aim of the article was to process information about the LEBENSBORN experiment from Czech and foreign sources.

Method: Analysis of documents and data was chosen for data collection.

Results and discussion: Based on data collection and document analysis, facts from Germany, the Czech Republic and other countries were summarized.

Conclusion: The historical experience of "Lebensborn" and its associated racial hygiene projects, including all war crimes committed by the Nazi regime, warn all people of different skin colors, religion and all other differences. As much as hatred can lead to who is different from me. It is also a warning against what purposes science can be used and what practice science and scientific theories can justify.

Keywords

eugenics, Nuremberg Laws, H. Himmler, Lebensborn

ÚVOD

V průběhu dějin lidstva vznikaly ve společnostech ovlivněných kolektivně dogmatickými a idealistickými koncepcemi, koncepcemi, které si kladly za cíl masově ovlivňovat nejen veškeré chování svých členů, tzn. včetně sexuálního chování, ale prostřednictvím reprodukce „zkvalitňovat“ vlastní národ. Myšlenka „zkvalitnění“ národa, má kořeny už v představách starověkých myslitelů. Reálné dopady do praxe však přináší teprve eugenika (neboli sociální darwinismus, který vychází z možnosti aplikace evoluce při produkci lepšího lidského pokolení) až na přelomu 19. a 20. století. Z hlediska vytvoření zmiňovaných koncepcí je nejhorší skutečnost, že se tyto myšlenky zrodily v hlavách lékařů. Eugenika nacházela svou oporu také v genetice, tzv. Mendelovy zákony dědičnosti (Gregor Mendel, 1822–1884). Je pochopitelné, že některé možnosti kombinace genů za účelem zkvalitnění rozličných zvířecích plemen a rostlin (ovoce, zeleniny), a to např. pro zvýšení odolnosti, se v praxi běžně realizují. U lidského pokolení se převážně uplatňuje přirozený výběr, případně náhodný např. v rámci migrace obyvatel. Pro objektivní pohled na celou problematiku je zapotřebí poznamenat, že tento pojem J. G. Mendel sám nikdy nepoužil, navíc jeho primárním zájmem byla meteorologie.

Některé koncepcce, které se vztahují k reprodukci lidského rodu v intencích evoluce (darwinismu), tzn. na základě přirozeného vývoje, ale hlavně eugeniky, se opíraly o vědecký základ se záměrem vytvářet rasově čistou společnost, zdravou společnost, centrálně regulované společnosti apod. Ve své podstatě se jednalo o pocit nadřazenosti jedné

rasy nad druhou. Nejednalo se o názory, které by se prvně zrodily až v druhé polovině 19. století, a to zejména v Německu, ale své kořeny mají už v antickém myslitelském prostředí (např. Platón), v kastovním prostředí středověku apod.

REÁLNÁ SPOLEČENSKÁ SITUACE V NĚMECKU NA POČÁTKU MINULÉHO STOLETÍ

Všeobecně platí, že každá diktatura na počátku své moci „útočí“ v prvé řadě na očistu společenských mravů, nejlépe na prostituci a na další projevy nemravnosti. Ke konci 19. století a především na počátku minulého století, vznikala v Německu i rozličná sdružení (např. *Sdružení mužů pro potírání nemravnosti*). Dohled nad sexem (sexuálním chováním) převzala *Poradní komise pro populaci a rasovou politiku*. Dalším nástrojem k dosažení cíle byla *Západoněmecká liga mravnosti* (založená již v roce 1885). Jen pro příklad, nudismus byl považován za sexuální úchylku. Na počátku 20. století se šířilo po Německu hnutí s cílem zvýšit sexuální osvětu. V roce 1905 byl ustaven *Svaz pro ochranu matek a sexuální reformu*. Před vypuknutím 1. světové války pak *Společnost pro sexuální reformu* (1913). Po ukončení války vznikl Říšský svaz pro kontrolu porodnosti a sexuální výchovu (1921), jehož hlavním posláním bylo bojovat proti nežádoucímu otěhotnění. Dále pak rozšířit používání antikoncepce a omezit tím tzv. černé (nelegální) potraty, které v mnoha případech končily smrtí rodičky. Dohled nad sexuálním chováním árijců měla ve své náplni práce *Poradní komise pro populaci a rasovou politiku*. Dne 6. 7. 1919 je otevřen *Institut pro sexuální vědu* (Institut für Sexualwissenschaft) v Berlíně. V roce 1920 byl založen Hirschfeldem první *Sexuologický institut*. Árijská rasa s příznačnou světle prokrvenou pleť a blond vlasy, měla podle H. F. K. Günthera představovat královské pokolení mezi lidmi. Prostředkem k dosažení takového cíle byla zodpovědná volba partnerů za účelem vzniku nové rasové šlechty.

V té době se pomalu dostává k moci Hitler a jeho strana NSDAP, která vystupovala také tvrdě proti homosexuálům. Stačí si připomenout *Noc dlouhých nožů*, kdy nechal odstranit celou řadu homosexuálů z vedoucích stranických funkcí a sám se ujímá moci v zemi. Také „nejslavnější“ Hitlerův spis *Mein Kampf* obsahuje razantní a konečnou představu o vymýcení prostituce a pohlavně přenosné nemoci syfilis. Sex bude přípustné provozovat výhradně v rámci manželství, přičemž hlavním cílem manželství je rozmnožování za účelem uchování druhu a rasy. Takové myšlenky našly celkem přirozeně velkou podporu u věřících lidí i představitelů katolické církve.

PRVNÍ MYŠLENKY A OTEVŘENÍ PROSTORU PRO NÁSLEDNÉ ZNEUŽITÍ

Než mohlo dojít k realizaci rasistické teorie v praxi, bylo nezbytné „opřít se“ o teoreticko-legislativní základ, na jehož základě by bylo možné uskutečnit celý velkolepý projekt. V rovině politické se jednalo o uvedení do praxe tzv. *Norimberské zákony* (1936), kterými se rozumí především dva ústavní zákony německého Říšského sněmu: zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a německé cti (přijaté 15. 9. 1935

v Norimberku). Zvláštní pozornost je věnována § 2, který určuje, že „říšským občanem je jen státní příslušník německé krve nebo krve podobného charakteru“. Říšské občanství se získávalo udělením dekretu o říšském občanství. Už jen nemanželský styk se Židem (První nařízení k zákonu o říšském občanství z 14. 11. 1935) bylo považováno za hrubé porušení zákona o zdravém manželství a zákona na ochranu německé krve a německé cti. Nebo jen samotný zákaz k uzavření manželství byl založen na úvaze, že „slabomyslné osoby mají být, pokud možno, vyloučeny z rozmnožování, poněvadž je nebezpečí, že by mohly své vlohy přenést dědičně na své příští potomstvo“ (viz zdůvodnění Zákona na ochranu dědičného zdraví německého lidu, 1939, s. 62). K uzavření samotného manželství bylo nezbytné vlastnit tzv. „vysvědčení způsobilosti“, kterým snoubenci museli prokázat, že jsou způsobilí k uzavření sňatku za účelem ve smyslu Zákona na ochranu německé krve a německé cti, a to včetně dalších zákonů a prováděcích nařízení (viz *Norimberské zákony* z 15. září 1935, 1939, s. 37–39). Prezentované zákony se jednoznačně vymezovaly proti Židům, obdobně jako *Mein Kampf* (Hitler), který ale neměl tak rigidní přístup k příslušníkům jiných národů. K těm, kteří od teorie a snů přešli k realizaci, patřil jeden z předních činitelů nacistické garnitury – Heinrich Himmler (1900–1945). Ten si na možnost získat v mládí sexuální zkušenosti mohl oprávněně stěžovat. Zlom nastal až v jeho 26 letech. Později, kdy se stal říšským vůdcem SS, se snažil prostřednictvím funkce vstoupit do nejintimnějších sfér německého lidu. V jeho výnosu z roku 1935 se můžeme dočíst, že „od člena SS se očekává, že se ožení ve věku mezi 25–30 lety a založí rodinu ... založení dobrého manželství by bylo bezúčelné, kdyby z něj nevzešlo početné potomstvo.“ Původně předpokládal minimálně tři děti, později požadavek zvýšil na čtyři. Z jeho blízkého okolí pocházejí i informace o tom, že Himmler uvažoval o automatické bezplatnosti manželství, které zůstalo po dobu 5 let bezdětné. Dokonce připouštěl možnost plození dětí mimo manželství.

Některá zákonná ustanovení v tzv. Norimberských zákonech, je možné vnímat jako vysoce degradující přístup k člověčenství. Například v *Oběžníku říšského a pruského ministra vnitra* z 12. 12. 1935 se doslova uvádí: „žena starší než 45 let smí se vdát za snoubence trpícího dědičnou chorobou, aniž musí prokázat, že je neplodná!“ (*Norimberské zákony* z 15. září 1935, 1939, s. 82–85). Zmiňované *Norimberské zákony* se ponejvíce týkají jednoznačné izolace Židů, ale i vůči vlastním občanům vyznívaly velice degradujícím způsobem. V případě, že chtěl někdo uzavřít manželství, jedním z nezbytných podmínek bylo prokázání snoubenců tzv. vysvědčením zdravotního úřadu. V *Oběžníku říšského a pruského ministra vnitra* (z 18. 10. 1935) bylo jednoznačně řečeno, že nelze uzavřít sňatek „trpí-li jeden ze snoubenců chorobou spojenou s nebezpečím nákazy, takže je obava, že bude povážlivě poškozeno zdraví druhého snoubence nebo potomků“. Do celého spektra zapadalo právě nebezpečí šíření pohlavně přenosné nemoci, v dané době především syfilis.

Osobnost otce myšlenky Lebensbornu

Experiment Lebensborn vznikl z popudu Himmlera, protože byl hluboce nespokojený s tehdejší klesající křivkou porodnosti v Německu po první světové válce. Za tento fakt

podle něho mohly samy ženy tím, že zanedbávaly své povinnosti. Dalším důvodem byl velký důraz, který kladli nacisté na instituci manželství a v první řadě povinnost ženy splnit svou biologickou funkci, a to i bez ohledu na city. Tento projekt byl „typickou součástí stěžejního nacistického názoru, že city a zájmy jednotlivce je třeba podřídit potřebám státu v zájmu konečného vítězství a ustavení nového světového pořádku založeného na čistotě rasy“. (Clayová a Leapman, 1996, s. 61.) Přestože se Himmler snažil řešit vztahové záležitosti mezi partnery, včetně sexuálního života, s řešením problémů se svou, o osm let starší ženou Margaretou, si nevěděl rady. Proto si pořídil milenkou Hedviku Potthastovou, které se v roce 1942 narodil syn Helge. Otec se zachoval jako opravdový gentleman, neboť otcovství přiznal. Paní Himmlerová o své, o 20 let mladší, sokyni ani o synovi nic netušila, nebo možná ani tušit nechtěla. V roce 1944 se vůdci SS a jeho milence narodila dcera Nanette. Neomezená moc nad vším v Německu, a to zejména nad osudy milionů lidí, se přenášela i do vztahu k ženám, žádný hluboký cit, žena představovala pouze objekt k uspokojování vlastních sexuálních potřeb.

Ideová východiska

Říšský vedoucí SS **Himmler** založil v roce 1935 nejprve charitativní organizaci pro péči o matku a dítě tzv. Lebensborn (v češtině *Pramen života*), jež se orientovala na podporu porodnosti německých žen. (*Leben* znamená – život; *Born* – studna, pramen) plným názvem *Lebensborn e. V. (eingetragener Verein)*, což byl v nacistické říši vládou podporovaný spolek, který si kladl za cíl na základě ideologie o rasové čistotě (nacistická eugenika, na základě Norimberských zákonů) zvýšení počtu ryze árijských dětí. První z ústavů s názvem Hochland byl zřízen 12. 12. 1935 ve Steinhöringu nedaleko Mnichova, který také byl prvním osvobozeným Lebensbornem americkou armádou a odhazením celého rasového projektu. Při zřizování jednotlivých domovů byl kladen důraz na to, aby se nacházely mimo města.

Demografická východiska

Původním impulzem k Himmlerovým úvahám bylo poskytnout služby německým matkám, které splňovaly nacistické představy o nordické rase, ale také pod rozličnými okolnostmi podstupovaly 600 000 potratů ročně. Jak Himmler spočítal, každý rok by se dalo postavit 200 nových pluků pro potřebu armády. Neméně zajímavý, ale především úsměvný, je i rozkaz Himmlera z roku 1931 o výběru rasově čistých (podle rodokmenu) manželek. Jen v roce 1937 došlo k vyloučení 307 členů SS z nedodržení daného rozkazu. Také NSDAP mělo požadavek na minimální počet dětí, a to 4, čímž každý člen splnil podmínku pro případný další služební postup. Podle rasové teorie byla idolem blondatá a prsatá rodička, která měla rodit malé Árijce, především chlapce. Existoval návod (autor H. Himmler), jak takového cíle dosáhnout. Chovní samci z rasové elity SS se měli spojovat s plavovlasými a modrookými ženami, které předtím absolvovaly Ženskou akademii moudrosti a kultury. Chlapci se měli rodit tak, že se oba rodiče vyvarovali po týden alkoholu. Následně se muž vydal na 20 km dlouhou vycházku. Po návratu měl muž ženu probudit a uskutečnit soulož. Himmlerův rozmnožovací sen se zcela rozplynul na konci roku 1939, kdy se ukázaly

všechny snahy o zlepšení porodnosti jako liché. Na celkový počet 115 650 ženatých členů SS připadalo v průměru 1,1 dítě, na členy vůdcovského sboru pak v průměru 1,41 dětí. Ze sledovaných a propagovaných porodnic v rámci Lebensbornu vzešlo celkem 11 000 dětí, z toho přibližně polovina nemanželských.

Mateřství představovalo podle Himmlerova plánu instituci oddělenou od manželství a prvořadá povinnost ženy spočívala ve splnění své biologické funkce. Právě tyto myšlenky stály u zrodu projektu Lebensborn. Pro svobodné dívky, které otěhotněly a většinou si nechťely dítě ponechat, byly zakládány domovy. Obklopeny všeobecným komfortem zde měly v klidu porodit a jejich děti se poté stávaly majetkem SS, přičemž organizace je umisťovala do vhodných rodin. Často tady však hledaly útočiště i vdané ženy, zejména když otcem dítěte nebyl jejich manžel. (Janiš, 2007)

CÍLE, NÁPLŇ A ÚČEL PROGRAMU LEBENSBORNU

Náplní činnosti Lebensbornu původně bylo:

1. Podporovat rasově a geneticky hodnotné velké rodiny.
2. Starat se o nastávající matky s dobrými rasovými a genetickými vlastnostmi i u příslušníků jejich rodiny i rodiny otce dítěte.
3. Pečovat o takové děti.
4. Pečovat o matky po porodu.

Zpočátku šlo jen o podporu nastávajících německých matek, později ale vznikly i domovy Lebensborn, kde měli být „*pěstováni*“ dokonalí Árijci z nemluvňat odebraných matkám jiných národů, které disponovaly správným „*rasovým profilem*“. Přitom jediné organizace SS vybírala vhodné partnery ze svých řad. Otcova role končila oplodněním, matky byly soustředěny ve speciálních ústavech, kde jim byla zajištěna dokonalá životospráva a lékařská péče. Lebensborn byl elitním zařízením, které přijímalo řádně rasově prověřené a zdravé ženy. Svůj původ museli prokazovat i otcové dětí. Více než polovina žádostí byla odmítána. Matky těch zdravých dostaly na výběr: mohly si dítě ponechat, nebo je předat k adopci.

Himmlerův Lebensborn zcela zdiskreditoval do té doby populární eugeniku. Později pod patronací SS začaly vznikat porodnice a kojenecké útvary, kam se hrnuly především svobodné matky. Pro členy vůdcovského sboru SS platila zajímavá, ale nepřijemná sociální dávka – čím méně dětí, tím větší daň. Navíc bezdětným bylo doporučováno adoptovat si z Lebensbornu „*rasově a biologicky cenné*“ děti. Himmler chtěl, aby do těchto plodících zařízení nastupovaly povinně třicetileté bezdětné ženy. Denní režim i strava sledovaly jeden cíl – zplození ideálního árijce.

VSTUP DO LEBENSBORNU

Se žádostí o přijetí do Lebensbornu přicházely nejen manželky příslušníků SS, ale i svobodné matky (asi 60 % z celkového počtu), kterým domovy poskytovaly především příležitost, v relativním pohodlí, materiální zabezpečení a odpovídají lékařskou péčí, ale i zejména zajištění diskretnosti (u svobodných matek) přivést na svět své dítě. Absence mužů v zázemí byla každým rokem nižší, a to nejen smrtí vojáků na frontách, ale zejména množstvím mužů na dočasně okupovaných územích.

Otevřené dveře tedy měly především matky nemanželských dětí, které do nich přicházely buď proto, že otcem dítěte nebyl jejich manžel, nebo proto, že chtěly využít výhod výrazně nadstandardní lékařské i ošetrovatelské péče. Pro svobodné matky byly domovy přitažlivé především tím, že pokud chtěly, mohly být zproštěny veškeré odpovědnosti za své dítě téměř hned po porodu. Všechny děti narozené v domovech se stávaly majetkem SS, které dohlíželo na to, aby jim biologičtí otcové platili výživné. Pokud si matka nechtěla dítě ponechat, vzali si SS na starost jeho umístění do rodin, a to v naprostém utajení (např. matky proto nesměly být fotografovány). Himmler měl velkou oblibu v rozličných rituálech, proto i narozené dítě po měsíci absolvovalo iniciační obřad, kdy dotknutím dítěte dýkou se stalo členem nacistické elity. Ve své podstatě šlo o náhradu církevního křtu. Kmotrem dítěte se stávali vždy příslušníci SS.

Podle záznamů tvořily před rokem 1939 svobodné matky 57,6 %, do roku 1942 stoupl toto číslo na 70 %. Teprve koncem války už tvořily většinu pacientek vdané ženy, často manželky nacistických pohlavárů a příslušníků SS, které chtěly přivést dítě na svět co nejdále od postupujícího nepřítele. Velkým lákadlem byla nízká úmrtnost novorozenců, jejíž celoněmecký průměr byl 6 % a v domovech pouze 3 %. Matky v Lebensbornu v naprosté většině porodily dítě, neboť zde bylo mnohem lepší prostředí a podmínky než v jiných částech země. Po porodu, pokud dítě nechtěly, dítě odevzdaly a SS vybralo odpovídající rodinu. Matky se mohly rozhodnout, zda si dítě ponechají a následně pak s ním odcházely domů, pokud si nechtěly dítě ponechat, po několika týdnech opouštěly konkrétní Lebensborn a dítě bylo nabídnuto k adopci bezdětné rodině. Jinak průměrný věk děvčat „pracujících“ v Lebensbornech se pohyboval v rozmezí 18–25 let. V kontextu své doby představovaly Lebensborny doslova pro těhotné ženy ráj, neboť zde bylo zajištěno hmotné zázemí, které bylo pro ostatní těhotné (chtěné i nechtěné) v říši těžko dosažitelné.

EKONOMICKÉ ZABEZPEČENÍ ČINNOSTI LEBENSBORNU

Vzhledem k tomu, že na konci války měla společnost členskou základnu o 17 000 členech a minimální členský příspěvek navíc činil 27 marek měsíčně, u členů SS, kteří se vyhýbali rodičovským povinnostem, s věkem razantně přispěvek rostl. Pokutování byli ti, kdo neměli děti ještě v osmadvaceti letech a povinně odváděná částka se znovu zvyšovala, pokud se jim do třicátky nenarodily alespoň dvě děti. Kdo neprokázal patřičnou

plodnost, měl kromě zvyšování příspěvku také zastaven i služební postup. V souvislosti s tímto byl vydán oběžník pro potřeby SS s následujícím zněním: Těm, kdo si myslí, že se mohou vyhnout povinnostem k národu a rase a zůstat svobodní, bude uložen poplatek ve výši, která je přiměřená, aby dali přednost manželskému stavu před staromládenectvím. Na organizaci Lebensborn museli rovněž přispívat svobodní i ženatí otcové dětí narozených v domovech a matky jí zase odevzdávaly své nemocenské a sociální dávky. Nicméně takto získané prostředky zdaleka nepokrývaly potřeby stále mohutnější organizace. V roce 1939 muselo ministerstvo financí poskytnout dotaci ve výši 1 000 000 říšských marek na pokrytí vzrůstajícího deficitu a aktuální inflace. Velký objem peněz potřebných ke koupi a vybavení domů přicházel od charitativní organizace, donucovacími pouličními sbírkami, z darů Himmlerových přátel z obchodních a průmyslových kruhů a majetku zabavených Židům. Domovy se často zřizovaly v bývalých klinikách či sanatoriích. Organizace Lebensborn dostala k dispozici čtu asi 30 vězňů z koncentračních táborů Dachau a Ravensbureck.

Himmler se ovšem nestaral pouze o blaho hmotné, leč i politické. Už v samých počátcích projektu byly zřízeny kurzy, jež měly z žen vychovat ještě uvědomělejší nacistky, než jakými byly při příchodu do domova. Matky musely obvykle absolvovat tři vyučovací hodiny ideologické výchovy týdně, kde jim promítali propagandistické filmy, pouštěli rozhlasové přednášky, učily se nacistické písně atd. Nárok na zvláštní výsady měly děti narozené v den Himmlerových narozenin – 7. října. Hned po narození dostalo novorozeně svíčku, vyrobenou na objednávku v koncentračním táboře Dachau a ke každým dalším narozeninám jim poslali tolik dalších, kolik jim bylo let. Kromě toho dostávaly jednu marku, kterou si měly ukládat na knížku. Tento příspěvek se měl opakovat každoročně, dokud dítě nedosáhlo 21 let.

Děti od dvou do šesti let byly umístěny v domovech Lebensborn, kde rozšířily řady malých Němců, určených k adopci. A děti od šesti do jedenácti let byly posílány do Rakouska k Hitlerjugend na převýchovu.

LEBENSBOURNY ZA HRANICEMI NĚMECKA

Po začátku války vznikaly další Lebensborny nejprve v Německu, ale následně i v dalších okupovaných zemích západní Evropy. Do programu byly zařazovány i „rasově vhodné“ děti z okupovaných zemí. Je zajímavé, že některé děti z Lidic, byly do programu zařazeny. Lebensborny se nacházely téměř ve všech okupovaných zemích, přičemž děti, které se v těchto zařízeních narodily, tzn. děti, které byly po matce cizího původu, ale otec byl německý voják, což neodporovalo rasovým zákonům. Většinou se jednalo o ženy, které dobrovolně (zpravidla) nebo násilně otěhotněly s německými vojáky. Pro úplnost je zapotřebí uvést, že vojáci německého Wehrmachtu měli přísný zákaz začínat si vztahy s místními ženami na okupovaných územích, což se nepodařilo v plné míře naplnit. V rámci ochrany zdraví německých vojáků před pohlavně přenosnými nemocemi fasovali kondomy, ale v masové míře se to nepodařilo naplnit. Proto na vybraných místech se

hlásily i případy nakažení některou z pohlavně přenosných nemocí. Otěhotnění do povinného hlášení nespadlo.

Následně se malé děti posílaly do Německa k zařazení do rodin k převýchově nebo přímo k adopci. Všechny byly podrobeny politické výchově a různým školením. Řadě z nich to nevadilo, některé byly dokonce pyšné na to, že náleží k nacistické elitě.

V Norsku byl v září 1941 otevřen první Lebensborn mimo Německo. Světlovlasé Norky byly považovány za mimořádně vhodné partnerky německých mužů a v jejich zemi vzniklo devět ústavů (porodnic). Norským matkám a otcům se v nich narodilo 6 tisíc potomků. Podle tamních údajů se ze spojení Norek a německých vojáků narodilo 10 000 až 12 000 dětí, mezi nimi například i zpěvačka známé hudební skupiny ABBA Anni-Frid Lyngstadová. Děti z Lebensbornu byly součástí rasového experimentu šéfa jednotek SS Heinricha Himmlera podporovaného Adolfem Hitlerem. Tisíce dětí se světlými vlasy a s modrými očima splňující nacistické představy o „*nadřazené árijské rase*“ byly určeny k výchově do rodin příslušníků jednotek SS. Podle některých pramenů navíc program sloužil k tomu, aby „elitní muži v černých uniformách“ systematicky oplodňovali mladé blond ženy, a rozmnožovali tak „árijskou rasu“. Norky byly podle Himmlera považovány za potomky Vikingů a tím velice vhodné pro rozmnožování zmiňované árijské rasy.

K poněmčování byly zřízeny na území Polska tři, v Rakousku dva a po jednom ve Francii, Belgii, Nizozemí, Dánsku a Lucembursku. V Belgii, ve Wegimontu, dostal domov jméno Ardenes a sloužil Belgičankám i rodičkám ze severní Francie. Ve Francii byla otázka dětí vojáků wehrmachtu a francouzských žen hodně palčivá. V polovině roku 1942, se odhadoval počet těchto dětí přibližně na 50 tisíc, ale jedná se jen o hrubý odhad, neboť i některé ženy měly dobrovolný intimní vztah.

Ve Francii byl v březnu 1943, vytipován zámek Lamorlaye poblíž Chantilly, z něž se měl stát domov Westwald. Jedinou částí britského území, kterou Němci okupovali, byly Normandské ostrovy v Lamanšském průlivu. Himmler si britské rasy vysoce cenil. Na ostrovech však žilo jen málo obyvatel, a tak se z této genetické studnice počalo podstatným způsobem čerpat až na samém sklonku války. V květnu 1944 rozhodl Rasový úřad SS, že děti německých vojáků sloužících na Normandských ostrovech mají být podrobeny rasovým testům a ty s nejlepšími vlastnostmi budou převezeny do Německa. Výnos dále nařizoval dopravit místní ženy, jež čekají dítě s příslušníkem wehrmachtu do domovů Lebensborn v Německu nebo ve Francii. Než však byl výnos uveden v platnost, došlo k vyloštění v Normandii. Heinrich Himmler, jehož pokřivený světonázor stál u zrodu celého šíleného záměru se dne 23. května 1945 v britském zajetí otrávil.

Z dochovaných zpráv vyplývá, že od roku 1936 do září 1943 porodily matky v domovech Lebensborn po celé Evropě mimo Norsko celkem 5 047 dětí. Celkem tedy do konce války mohlo z domovů Lebensborn vzejít maximálně 7 500 dětí. Matriky, které by prozrazovaly oba rodiče, byly ke konci války zrušeny a zlikvidovány. V některých rodných listech došlo k uvedení jména otce, ale nebylo to zcela běžné. Vzhledem k tomu, že se jednalo o příslušníky SS, kteří se museli po válce skrývat, bylo vystopování skutečných otců obtížné, ne-li téměř nemožné.

Lebensborny se nacházely také na území protektorátu, a to konkrétně v areálu zámku Veltrusy, druhý pak v areálu psychiatrické léčebny v Praze-Bohnicích.

KONEC LEBENSBORNŮ

Tento rasový spolek neměl ani za nacistů dobré jméno. Jeho tajemné objekty byly považovány za jakési veřejné domy pro příslušníky SS, místa, kde elitní vojáci programově přiváděli „rasově cenné“ Němky do jiného stavu. Německé domovy Lebensborn fungovaly do poslední chvíle, dokud nebyly spojenecké jednotky takřka za dveřmi. Jako poslední byl zavřen domov ve Steinhöringu u Mnichova (jmenoval se Hochland), kde vše roku 1935 začalo. Když sem Američané 3. května 1945 dorazili, našli na místě skoro 300 dětí a několik matek nejrůznějších národností. Odhaduje se, že se v domovech Lebensborn během války narodilo asi 17–22 tisíc dětí, paradoxně nejvíc nikoliv v Německu, ale v Norsku (okolo 10 tisíc). Po skončení války byly většinou umístěny do dětských domovů nebo dány k adopci. Po ukončení války se realizovala snaha o společné setkání dětí z Lebensbornu. K prvnímu setkání tzv. „Hitlerových dětí“ došlo 6. 11. 2006 ve východoněmeckém městě Wernigerode – na místě někdejšího reprodukčního centra Lebensbornu. Setkání zorganizovala organizace Lebensspuren (Stopy života), která zastupuje oběti zmiňovaného programu. Mnoho dětí z Lebensbornu po válce čelilo značnému vyloučení ze společnosti, a to v důsledku toho, že došlo ke spojování s organizací SS, v tehdejšímu tzv. Západním Německu byl nežádoucí jejich nemanželský původ. Teprve v roce 2008 otevřel Mezinárodní červený kříž své archívy a umožnil mnohým dětem dozvědět se něco o svých rodičích a potažmo i o sobě, tzn. že s velkými obtížemi hledaly svou identitu. (*První setkání „Hitlerových dětí“*, 2014)

ZÁVĚR

Ve 20. století byly evropské dějiny svědkem dvou totalitních režimů. Jeden byl nacistický a druhý socialistický. S tragickou historickou zkušeností v podobě nacismu se Evropa vyrovnává dodnes. Smrt šesti miliónů Židů průmyslově zavražděných v plynových komorách, okolo 400 tisíc lidí, kteří byli sterilizováni v zájmu očisty germánského národa od „slabých“ a geneticky zatížených rodin. Dále na 100 tisíc lidí usmrčených v rámci programu Eutanázie. a dalších 6 000 dětí narozených během okupace německým otcům a norským rasově vhodným partnerkám. Osudy tisíce dětí, odvezených z okupovaných území do Německa za účelem germanizace a tisíce matek, které ztratily své děti bez varování. To vše ve jménu ideje či ideálu, jímž byla v tomto případě árijská rasa.

Lebensborn – dnes se může zdát, že se jedná o „mrtvou“ myšlenku, avšak v poslední době se občas diskutuje nad tím, že ona myšlenka nachází svou odezvu na území tzv. Islámského státu. Na 31 tisíc matek, které jsou nyní na území Islámského státu těhotné s džihádisty, je součástí velkého projektu na hromadnou výrobu příští generace bojovníků. Připomíná to plán, který měli už nacisté. Řada žen je těhotná (mnohdy proti své vůli) s některým džihádistou, přičemž poslání těhotenství je narození mladého bojovníka. Tato skutečnost je při nejmenším varující. (*Islámský stát kopíruje nacistický program Lebensborn*, 2017)

Literatura

CLAYOVÁ, C. a LEAPMAN, M. *Panská rasa: nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996. ISBN 80-85928-43-4.

Islámský stát kopíruje nacistický program Lebensborn [online]. [cit. 28. 1. 2017]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/islamsky-stat-si-hlida-porodnost-chce-byt-jako-lebensborn.A160309_2231106_zahranicni_jav.

JANIŠ, K. *Toulky historií erotiky a sexu*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2007. ISBN 978-80-86845-83-8.

Norimberské zákony z 15. září 1935 (zákon o říšských vlajkách, zákon o říšském občanství, zákon na ochranu německé krve a německé cti) a zákon o zdravém manželství z 18. října 1935: Všechny zákony s nařízeními a výnosy, dosud vydanými. Praha: Atlas, 1939.

První setkání „Hitlerových dětí“ [online]. [cit. 25. 9. 2014]. Dostupné z: http://relax.lidovky.cz/prvni-setkani-hitlerovych-deti-d3o-/zajimavosti.aspx?c=A061106_112129_In_zabava_vvr.

Zákon na ochranu dědičného zdraví německého lidu (Zákon o zdravém manželství) z 18. října 1935 (Říšský zák. I. str. 1246). In: *Norimberské zákony z 15. září 1935 (zákon o říšských vlajkách, zákon o říšském občanství, zákon na ochranu německé krve a německé cti) a zákon o zdravém manželství z 18. října 1935: Všechny zákony s nařízeními a výnosy, dosud vydanými*. Praha: Atlas, 1939, s. 57–85.

Kontakt

PhDr. Zdeňka Římovská, Ph.D.
Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
Ústav ošetřovatelství
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
zdenka.rimovska@fvp.slu.cz

doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.
Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
Ústav pedagogických a psychologických věd
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
doc.kamil.janis@fvp.slu.cz